

فاطمه سفیدکن، معاون پژوهشی مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور،
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
sefidkon@rifr-ac.ir پست الکترونیک:

تولید عرقیات گیاهی استاندارد، ضرورت روز گیاهان دارویی کشور

علی‌رغم خاصیت دارویی، در عرق خود حاوی هیچ ماده مؤثره‌ای نیستند و استفاده از آنها نه تنها مزیتی ندارد، بلکه می‌تواند مضر باشد. گیاهانی مثل آلوئه‌ورا، خارشتر و شاه‌تره حاوی هیچ اسانس یا ترکیب قابل تقطیری نیستند، بنابراین عرقیات حاصل از آنها نیز هیچ خاصیتی ندارند. - استاندارد بودن عرقیات تولید شده نیز یک موضوع مهم دیگر است. برای اینکه یک عرق گیاهی استاندارد باشد، باید مشخصات فیزیکی و شیمیایی آن مثل pH، عدد اسیدی، عدد استری، میزان اسانس موجود در آن، نوع و درصد مواد مؤثره، میزان احتمالی عناصر سنگین، یا باقی‌مانده سموم گیاهی موجود در آن مطابق با استانداردهای ملی یا بین‌المللی باشد. برای عرقیات گیاهی، استاندارد بین‌المللی وجود ندارد و با توجه به اینکه ایران مهد تولید و مصرف عرقیات گیاهی است، این وظیفه به دوش نهادهای مسئول در ایران مثل سازمان ملی استاندارد است. متأسفانه در ایران تنها برای تعداد بسیار کمی از عرقیات گیاهی، استاندارد تدوین شده وجود دارد و بدتر اینکه استاندارد عرقیات، اجباری نیست. البته در سال‌های اخیر با همکاری ستاد توسعه علوم و فناوری گیاهان دارویی و طب سنتی، شبکه ملی پژوهش و فناوری گیاهان دارویی و سازمان ملی استاندارد، توسط محققان از مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی مختلف از جمله محققان مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، برای تعدادی از عرقیات گیاهی مثل آویشن، بیدمشک، شوید و کاکوتی کوهی استاندارد تدوین شده است، تدوین استاندارد برای برخی دیگر مثل گلاب، عرق نعنا، بهارنارنج و چند گیاه دیگر در حال اجراست که در جای خود ارزشمند است. با توجه به مصرف گسترده عرقیات توسط مردم، این روند باید با شتاب بسیار بیشتری دنبال شود و برای همه عرقیات گیاهی مورد مصرف، استاندارد تدوین شود، از آن مهم‌تر، رعایت این استانداردها باید از حالت تشویقی خارج شده و اجباری شود. همچنین به عرقیاتی که نباید تولید و مصرف شوند، اجازه ورود به بازار داده نشود.

در حال حاضر تولید عرقیات گیاهی استاندارد و با کیفیت در دستور کار مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور قرار گرفته است، که نمونه‌هایی از آنها در تصاویر زیر دیده می‌شوند.

استفاده از عرقیات گیاهی از دیرباز در ایران مرسوم بوده است. امروزه رویکرد جدید جهان به استفاده از ترکیبات طبیعی، این گرایش را چند برابر کرده است، به نحوی که در حال حاضر، کمتر خانه‌ای را در ایران می‌توان یافت که در آن حداقل از برخی عرقیات گیاهی استفاده نشود. عطر و بوی مطبوع، خواص دارویی و به‌باور بسیاری از مردم بی‌ضرر بودن این عرقیات از دلایل استقبال گسترده مردم از آنهاست. علاوه بر مردم ایران، برخی کشورهای همسایه، به‌ویژه کشورهای عربی نیز، از عرقیات تولیدی ایران استفاده می‌کنند. صرفه اقتصادی تولید عرقیات در ایران و ساده بودن روش تهیه آنها، افراد زیادی را تشویق کرده است که به‌صورت سنتی یا صنعتی به تولید عرقیات گیاهی روی آورند. درست به همین دلیل که مردم به‌طور گسترده، از عرقیات گیاهی استفاده می‌کنند، سلامت این محصولات و استاندارد بودن آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در تولید و مصرف عرقیات گیاهی، در نظر گرفتن چند نکته زیر بسیار مهم و اساسی است:

- تهیه عرقیات از گیاهان سالم و با کیفیت: شکل ظاهری عرقیات نشان نمی‌دهد که گیاهی که برای تقطیر از آن استفاده شده چه کیفیتی داشته است، بنابراین برخی از تولیدکنندگان از گیاهان بی‌کیفیت و گاهی خراب شده استفاده می‌کنند. گیاهان شاداب و دارای عطر و رنگ، معمولاً به‌صورت مستقیم و در بسته‌بندی مناسب، برای فروش به مصرف‌کننده عرضه می‌شوند و گیاهانی که خرد شده یا تغییر رنگ داده یا عطر و بویی از آنها باقی نمانده است، به مصرف عرق‌گیری می‌رسند. قابل ذکر است که اغلب مواد مؤثره موجود در عرقیات گیاهی، ترکیبات اسانسی هستند که در اثر تقطیر با آب، قابلیت استخراج از گیاه را دارند. بنابراین، چنانچه عرقیات گیاهی از گیاهان سالم، شاداب و دارای اسانس کافی تهیه نشوند، اغلب عاری از مواد مؤثره هستند، به‌علاوه ممکن است دارای آلودگی‌های میکروبی ناشی از استفاده از گیاه آلوده باشند.

- این باور اشتباه که از هر گیاه دارویی می‌توان عرق تهیه کرد، دومین آسیب در این صنعت است. واقعیت این است که برخی از گیاهان دارویی، فاقد اسانس هستند و ماده مؤثره آنها از سایر ترکیبات شیمیایی مثل آلکالوئیدها، فلاونوئیدها و غیره تشکیل شده است. این گیاهان

